

Приказ на истражувачкиот извештај

ПОЛОЖБАТА НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА ВО
ПЕНЕНЦИЈАРНИТЕ УСТАНОВИ ВО МАКЕДОНИЈА

1.19

Приказ/ Review
УДК/UDC 343.81
(497.7)

Теренското истражување за положбата на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија го спроведе научно – истражувачки тим од Факултетот за безбедност – Скопје во состав: проф. д-р Цане Т. Мојаноски, проф. д-р Оливер Бачановиќ, вон. проф. д-р Искра Аќимовска – Малетиќ, доц. д-р Драгана Батиќ, доц. д-р Весна Стефановска, доц. д-р Марија Миленковска и асс. м-р Ице Илијевски и соработници на проектот: асс. м-р Наташа Јованова и м-р Александра Димитровска.

Истражувачкиот извештај „Положбата на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија“ опфаќа текст од 278 страници со стандардна обработка на текстот и 10 страници користена литература. Пописот на користената литература опфаќа 161 библиографска единица, структурирана како: книги, списанија и зборници, нормативни акти и други документи и интернет извори. Структурата на истражувачкиот извештај е поделена на единаесет дела (Вовед, Нормативна рамка за заштита на осудените лица во казненопоправните установи во Република Македонија, Начин на извршување на казната затвор, Режим во казненопоправните установи, Безбедноста во казненопоправните установи, Правни средства, Виктимизација во казненопоправните установи, Психолошките ефекти од престојот во затворот: психолошките карактеристики на осудените лица, Агресивноста на осудените лица во затворите во Македонија, положбата и психолошките карактеристики кај доживотно осудените и жените – осуденички како специфични третмански групи, Стрес

¹ Асистент и докторанд на Факултетот за безбедност – Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола.

² Докторанд на Факултетот за безбедност – Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола

и стилови на соочување кај жените – осуденички) и заклучоци и препораки.

При актуелизирањето на оваа тема, односно проблемот на положбата на осудените лица, истражувачкиот тим се водел од потребата да ги согледа перцепциите на осудените лица за состојбите во пенитенцијарните установи во Република Македонија.

Во воведниот дел од истражувачкиот извештај се дадени теоретското определување на предметот на истражување при проучување на положбата на осудените лица и начинот на извршување на казната затвор, просторното, временското и дисциплинарното определување на предметот на истражување, целите на истражувањето кои треба да придонесат во напорите на науката да ги зголеми научните сознанија и да придонесе во градењето на теоретски сознанија, хипотетската рамка, како и применетите методи, постапки, техники и инструменти. Исто така, во овој дел е даден и примерокот и структурата на примерокот. Во истражувањето бил применет комбиниран повеќестапен и стратификуван случаен примерок. Испитаниците биле избрани по случаен избор од установите во Скопје – Идризово, во Битола, Штип, Струмица, Струга и Тетово.

Вториот дел од истражувачкиот извештај е посветен на нормативната рамка за заштита на правата на осудените лица во казненопоправните установи во Република Македонија. Истражувачкиот тим се задржува на нормативните прописи што ја уредуваат заштитата на правата на осудените лица во казненопоправните установи. Тука спаѓаат повеќе законски и подзаконски акти, меѓу кои: Законот за извршување на санкциите; Правилникот за куќен ред на осудените лица; Правилникот за времето што треба да го помине и условите што треба да ги исполни осуденото лице во установата од определен вид или во соодветно одделение на установата од општ вид; Правилникот за определување на надоместок за работа на осудените лица и Упатството за видовите и начините на третман.

Во третиот дел од истражувачкиот извештај со наслов „Начин на извршување на казната затвор“, истражувачкиот тим ја дефинира ресоцијализацијата и ја прикажува нејзината основна цел и функција. Исто така, во овој дел се отвора прашањето со индивидуализација на третманот, односно класификација и распоредување на осудените лица. Посебен акцент е ставен на видовите третман на осудените лица кој е поткрепен со резултатите од истражувањето. Слободното време на осудените лица, контактите со надворешниот свет, погодностите

и здравствената заштита се дел од прашањата кои се отвораат и разработуваат во овој дел.

Четвртиот дел од истражувачкиот извештај насловен како „Режим во казненопоправните установи“ е посветен на редот и дисциплината и начинот на кој се остварува комуникацијата меѓу затворскиот персонал и осудените лица. Токму тоа претставува појдовна основа за ресоцијализацијата како процес на активности. Тука се анализираат прашањата за изложените затворски правила, познавањето на куќниот ред во приемното одделение, односот на директорот, службата за обезбедување и превоспитната служба кон осудените лица, како и прашања за слободата на движење во кругот на установата, меѓусебниот однос на осудените лица и сл.

Петтиот дел е резервиран за безбедноста во казнено-поправните установи. Тука истражувачкиот тим дава осврт на безбедноста, сигурноста и достоинството на осудените лица. Безбедноста во затворите се анализира преку физичката, процедуралната и динамичката безбедност. Овој дел е поттикнат од извештаите на Комитетот за превенција од тортура и Народниот правобранител кои ги нотираат проблемите во казненопоправните установи во Република Македонија. Во овој дел се анализирани ставовите на испитаниците за тоа дали се чувствуваат безбедно во установата, во ќелијата, дали учествувале во тепачка со друго осудено лице, дали им било побарано мито од друго осудено лице, дали чувствуваат страв од постојани закани или напади од страна на други осудени лица или од вработените во казненопоправните установи. Преку нив се идентификуваат низа недостатоци кои ја тангираат безбедноста или сигурноста во казненопоправните установи во Република Македонија.

Шестиот дел од истражувачкиот извештај е фокусиран на прашањата поврзани со користењето на правни лекови од страна на осудените лица и нивниот третман од страна на затворскиот персонал поврзан за принципите на еднаквост, рамноправност и недискриминација. Посебен акцент истражувачкиот тим ставил на дисциплинските повреди и дисциплинската одговорност на осудените лица. Дисциплинските повреди на осудените лица можат да бидат потешки и полесни повреди, дисциплинските казни ги изрекува директорот на установата или лице кое го заменува. Во продолжение на овој дел даден е и приказ на годишните извештаи на Управата за извршување на санкции од каде може да се забележат видот и бројот на дисциплински казни со кои биле санкционирани осудените лица,

како и за кои дисциплински повреди истите биле изречени.

Седмиот дел со наслов „Виктимизација во казнено-поправните установи“ е насочен кон утврдување на виктимизираноста на осудените лица. Тука се разработуваат облиците на виктимизација која може да биде физичка, психолошка, сексуална, економска или социјална, а да се манифестира помеѓу затворениците, помеѓу персоналот на затворот и затворениците или помеѓу самиот персонал. Преку анализа на податоците од истражувањето, истражувачкиот тим констатира дека малата застапеност на пријавувањето на виктимизацијата ја наметнуваат потребата од испитување на причините за непријавување. Така, истражувачкиот тим ја прифаќа тезата дека осудените лица на казна затвор спаѓаат во „маргинализираните групи“ и дека постои мал интерес кај јавноста за затворскиот систем и неговото функционирање.

Во рамките на осмиот дел од истражувачкиот извештај се обработуваат прашања за психолошките ефекти од престојот во затворот или психолошките карактеристики на осудените лица. Во овој дел се анализираат психолошките последици што ги остава престојот во затворот врз осудените лица. Психолошките проблеми на осудените лица во истражувачкиот извештај се поврзуваат со депривациите кои ги создаваат казненопоправните установи со условите за живот и работа на осуденото лице во нив. Образложена е депривациската теорија која ги користи затворот и затворското опкружување како фактори во објаснувањето на прилагодувањето и однесувањето на осудените лица. Основната цел на овој дел е проверување дали постојат депривации во македонските затвори и дали има поврзаност на депривациите со агресивноста на осудените лица. Истражувањето покажува дека депривациите доведуваат до зголемен стрес на кој осудените лица различно реагираат. Така, некои осудени лица се однесуваат агресивно за да го редуцираат стресот и да воспостават контрола над ситуација во која се наоѓаат. Некои реагираат со зголемено ниво на депресија, досада, чувство на осаменост, но и со некои неприлагодени начини на однесување (зависност од алкохол, дрога и сл.).

Истражувачкиот тим, деветтиот дел го посветил на испитување на агресивноста на осудените лица во затворите во Република Македонија. Во овој дел се разработуваат теориите за агресивност кои поединецот го водат во агресивно однесување, а тоа се: биолошки, психодинамски, теории за учење, когнитивни и општествени теории. Оценување на степенот на агресивноста, како и компоненти на агресивност кај популацијата на осудени лица во Република

Македонија се главен двигател во овој дел, а тоа се реализирало преку оценување на физичката агресивност, вербалната агресивност, лутината, хостилноста и агресивноста на повторниците и примарните сторители. Утврдувањето на агресивноста на осудените лица преку соодветни инструменти претставува новина во нашата држава и ја зголемува вредноста на овој истражувачки извештај.

Во десеттиот дел од истражувачкиот извештај е анализирана положбата и психолошките карактеристики кај доживотно осудените лица и жените осуденички како специфични третмански групи. Во овој дел преку утврдување на стресот и стилите на справување со стресот, димензиите на личноста, агресивноста и сл. се доаѓа до заклучоци и давање на предлози за поуспешен третман и подобрување на благосостојбата кај овие две специфични третмански групи. Акцентот е ставен на казната доживотен затвор преку утврдување на кривичноправната определба и специфичностите на третманот на доживотно осудените лица. Бројот на осудени лица на доживотен затвор не е голем, но вреден за дискусија. Истражувачкиот тим укажува на моменталното отсуство на специфични програми и воопшто недостатокот на услови за спроведување на програмата за ресоцијализација, како и специфични обуки на персоналот за работа со доживотно осудените лица.

Во единаесетиот дел се дадени состојбите со стресот и стилите на соочување кај жените осуденички во Република Македонија за време на издржување на казната. Овој дел има исклучителна вредност, бидејќи за прв пат се истражува женската популација од осудените лица. Тие како специфична група треба да имаат и специфики во нивниот третман поради потребите кои ги имаат како што се: мајчинството, психолошки и хормонални промени и одржување на контакти со децата. Исто така, во овој дел е елабориран стресот во затворот од женска перспектива и понуден е интегративен модел за соочување со стресот. Истражувачкиот тим се занимава со проблеми од областа на психологијата на личноста, односно димензиите на личноста кај женските осуденички во Република Македонија. Особено се значајни предлозите на осуденичките за подобрување на сопствената положба во затворот.

Преку заклучоците и препораките се сумира генералната цел на истражувањето, како и потребите од практични и легални реформи на пенитенцијарниот систем во Република Македонија. Истражувачкиот тим презентира 24 одделни точки за проверување на хипотезите

и применетите методи и техники, како и нудење на стратегија за подобрување на пенитенцијарниот систем.

*
* *

Истражувачкиот извештај за „Положбата на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија“ изработен од истражувачкиот тим од Факултетот за безбедност – Скопје се јавува како резултат на потребата за продлабочено научно проучување на пенитенцијарниот систем и проблемите на осудените лица кои се на издржување казна затвор во казнено-поправните установи. Со извештајот после долго време повторно се актуелизира едно значајно и сложено прашање и претставува основа за дискусија и за идни истражувања.

Според рецензентот проф. д-р Љупчо Арнаудовски истражувањето во теоретскиот и научниот пристап ги идентификува постојните проблеми и ги дефинира насоките во кои треба да се остварува натамошниот развој на пенитенцијарниот систем и ги посочува проблемите што треба да бидат предмет на натамошни научни истражувања. Исто така, придонесува да се унапредат методите за истражување на појавите од пенолошка природа.

Рецензентот проф. д-р Виолета Чачева нагласува дека реализацијата на истражувањето ја пополнува постојната празнина во пенолошката истражувачка практика во државата. Исто така, се добиваат и првични сознанија за некои аспекти од извршувањето на казната лишување од слобода, кои досега не биле предмет на истражување. Овој истражувачки зафат треба да се поздрават и на него да се гледа како добра основа за идни истражувања.

Истражувачкиот извештај е јавно промовиран, а преку официјалната интернет страница на Факултетот за безбедност – Скопје веќе е достапен за пошироката научна, стручна и друга заинтересирана јавност.

Исто така, овој истражувачки извештај ја збогатува истражувачката практика во Република Македонија и може да биде од корист за вработените во Управата за извршување на санкции, вработените во казненопоправните установи и пошироката стручна јавност, поттик за дебата на научната јавност, како и за студентите кои

изучуваат пенологија. Придонесот се огледа и во можноста тој да биде искористен при спроведување реформи во пенетенцијарниот систем на Република Македонија.

